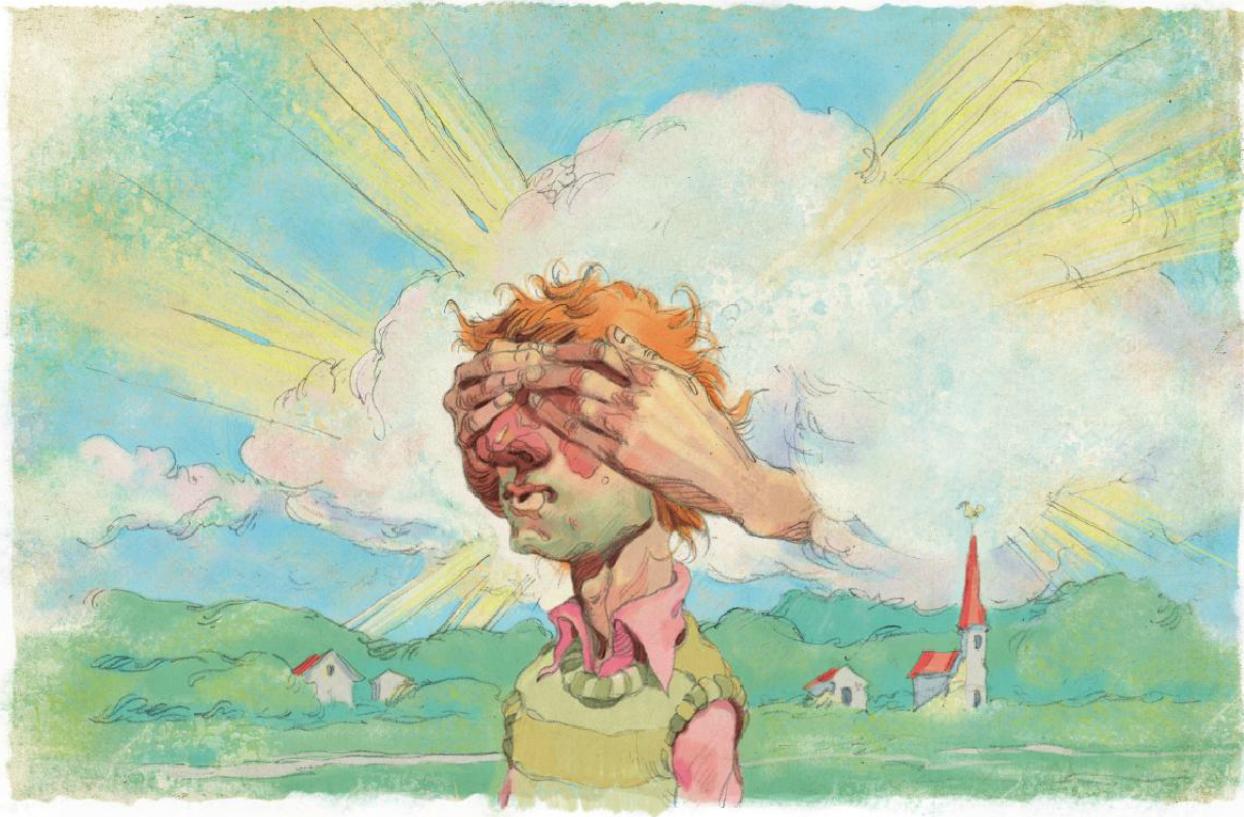

Teksts
MĀRCIS AUZIŅŠ,
LU rektors, profesors

Mūžīgais Dao

TICĪBA

DZĪVĒ IR LIETAS, KAS IR EKSISTENCIĀLI SVARĪGAS, – par tām mēs daudz domājam, bet gandrīz nekad nerunājam skaļi, ja nu vienīgi tuvu draugu lokā. Viena no neērtajām jeb tabu tēmām ir jautājums par ticību, gan reliģiskā, gan plašākā nozīmē. Kādas ir mūsu attiecības ar baznīcu, kristietību, citu kultūru, piemēram, Austrumu reliģijām, bet pats galvenais – Dievu. Un nav svarīgi, kādu jēgu šajā vārdā ieliekam. Tas ir plašāka konteksta jautājums, kā mēs katrs jūtam savu vietu, lomu un nozīmi, misiju šajā pasaulei. Tas ir jautājums par to, kas mums dod gandarījuma un prieka sajūtu. Kur mēs rodam harmoniju? Vai to nodrošina ārēji apstākļi – nepieciešama saprotosā ģimene un īsti draugi, siltā tēja pie kamīna, pastaiga gar jūru vai mežā... Bet varbūt sajūtu, ka esi mierā ar sevi, palīdz iegūt garas sarunas ar psihoanalītiķi vai meditācija vieda skolotāja vadībā.

Vēl viens iemesls, kāpēc šis temats ir sarežģīts un neērts, ir atskārsme, ka

atbildes (pat pārdomas) vārdos ir grūti, pat neiespējami, formulēt. Katrs uzrakstītais vārds, brīdi, kad tas parādās datora ekrāna, neizskatās īsts un šabriža domas un sajūtas precīzi atspogulojošs. Nāk prātā pirmās rindas no *Daodedzin* mana studiju laika filozofijas pasniedzeja Vilņa Zariņa tulkojumā. *Dao, ko iespējams apjēgt, nav mūžīgi esošais Dao. Vārds, ko iespējams pateikt, nav mūžībai sacītais vārds.*

Taču, meklējot atbildes uz mūžīgajiem jautājumiem, bez uzrakstīta teksta iztikt nav iespējams. Bet arī atrast īsto tekstu, īsto grāmatu nav viegli. Tas ir daudz sarežģītāk, nekā atrast uzticamu un labu informācijas avotu konkrētu priekšmetu un zināšanu apguvei. Kad mēs vēlamies apgūt kaut ko jaunu, ejam uz bibliotēku vai meklējam interneta bezgalīgajos resursos, kamēr atrodam *kaudzīti* grāmatu par interesējošo tēmu, paškirstījuši tās, mēs parasti izvēlamies to īsto, kas uzrakstīta mums saprotamā veidā un vajadzīgajā detalizācijas pakāpē. Ar grāmatām par dzīves jēgu ir sarežģītāk. Parasti lielākā daļa no tām liekas vai nu par seklu, vai par samākslotu. Īsto nākas meklēt ilgi,

varbūt pat visu mūžu, jo tik nozīmīgā lie-tā kļūdīties negribas.

Atgriežoties pie patiesības meklēju-miems un skolotāja lomas tajā. No daudza-jām grāmatām, ko esmu izlasījis vai no-piņtri pārlapojis garīguma meklējumos, lai atrastu to īsto un vienīgo grāmatu, līdz šim manu uzmanību piesaistījis divu autoru rakstītais. Abi nosacīti ir mūsu Iaikabiedri. Pirmais ir vācu psihologs un filozofs Ēriks Fromms, kurš nu jau diez-gan daudzus gadus vairs nav mūsu vidū. Fromma stipri kreisie politiskie uzskati, no mūsdienu realitātēm raugoties, šķiet nepārliecinoši, bet viņa pārdomas par cilvēka attiecībām ar pasauli ir ļoti intere-santas. Otrs man ļoti simpātisks domātājs ir šobrid Anglijā dzīvojošais britu filozofs Rodžers Skrutons, kura viedoklis var šķiest ļoti konservatīvs pat šķietami konservati-vi domājošiem cilvēkiem.

Viens no bieži pārcilātiem tematiem, runājot par mūsdienu sabiedrību un cil-vēku, ir jautājums par atkarību no ma-teriālām lietām, nepiesātinātā vēlme, lai to būtu aizvien vairāk un vairāk, kas pārnēmuši dominanci pār visu pārējo. Ir

Ilustrācija de NiSS

pašsaprotams, ka šobrīd gandrīz neviens nebūs gatavs sekot pagājušā gadāmā sešdesmito un septiņdesmito gadu puķubērnu – hipiju – lozungiem un atgriezties pie «pirmsākumiem». Lai arī to gadu atskanās joprojām var ieraudzīt ielu tirgotājos un dīkdieņos, kuri nelūdz naudu, bet lūdz ziedot mīlestību vienā no hipiju kustības aizsākuma vietām uz Telegrāfa ielas Bērklījā. Protams, atkarība no lietām var klūt tik visaptveroša, ka sākam sevi identificēt ar tām, tās klūst par neatņemamu mūsu personības sastāvdaļu. Mēs esam tas, kas mums ir, kas mums pieder, un būdi, kad tā vairs nav, sākam justies, kā zaudējuši daļu no savas būtības.

Taču piederēšanas aspeks ir tikai dzīļaka jautājuma virsējais slānis. Tas pats var notikt arī ar zināšanām. Tās viegli var klūt par tādu pašu statusu un prestiža simbolu kā materiālās vērtības. Vārds *zināt* parasti asociējas ar intelektuālo un gariguma jomu. Ir stīlīgi būt zinošam un eruditam, ir patikami, ja tevi uzskata par gudru. Šajā aspektā nav lielas starpības, vai cilvēka pašvērtību ceļ tas, kādā mājā viņš dzīvo, ar kādu mašīnu brauc vai ar kādām zināšanām un ar tām saistītiem zinātniskajiem grādiem un akadēmiskajiem tituliem viņš var padižoties sabiedribā. Taču, tāpat kā materiālais pasaules labumi, arī zināšanas var kalpot, lai ar tām dižotos un satrauktos, vai tik es izskafīšos pie tiekami gudrs un zinošs. Vai tieši pretēji, tāpat kā materiālais nodrošinājums, var būt tikai līdzeklis eksistenciālu patiesību noskaidrošanai, arī zināšanas var tikt liktas lietā, lai saprastu un sajustu pasaules komplīcību un skaistumu.

Vēl vairāk – tieši tas pats var attiekties uz garīgo un sakrālo. Arī garigumu var uztvert kā sava statusa simbolu, piederību noteiktais *pareizo* cilvēku grupai pretstatā ciemim, kuri šai grupai nepieder un līdz ar to tiek asociēti ar *nepareizajiem, neno-briedušajiem*. Otra garīguma izpausme var būt saistīta ar cilvēka vājumu. Cerību, ka piederība kādai reliģiskai grupai dos aizsardzību pret dzīves grūtībām un nedienām, no kurām nevienam nav lemts izvairīties, lai kādam sociālajam slānim vai ticībai mēs piederētu. Cerība, ka viss būs atkarīgs no tā, cik pārliecinoši spēsim augstākajai reliģiskajai varai izlūgties grēku atlaišanu un izglābšanos.

Taču ticība var būt arī citāda. Tā var būt cilvēka sajūta par pasaules lielo harmoniju un ierobežotajām iespējām to uztvert tikai ar racionaliem paņēmieniem vien. Tā ir sajūta, kas rodas, klausoties klasisko ērģeļu mūzikai vai lūkojoties sakrālās gleznās vai skulptūrās. Sajūta par to, ka aiz racionalā, kas saistīs ar izmantonu harmoniju mūzikā vai kompozīciju un perspektīvu gleznā, ir arī nākamās dimensijas, kas svarīgas

mūsu eksistencei. Tā ir katras cilvēka vispatesākā būtība, kas tiek apjēgta caur pašrefleksiju. Tieši šī pašrefleksija, kas izpaužas dažādās garīgajās tehnikās – psiholoanalizē, kristīgajā rekolekcijā vai budistu meditācijā –, ir tas, par ko mēs parasti kautrējamies runāt. Skrutons apgalvo – lai dzivotu pilnīgi un saprastu sevi šajā dzīvē, tomēr ir nepieciešams atzīt sakrālo lietu eksistenci, ko mēs sajūtam mākslā, mūzikas un glezniecības estētikā, tāpat sabiedrības morāli ētiskajos spriedumos. Tas, protams, nenozīmē zinātnes sasniegumu, īpaši zinātnisko metožu pasaules izpētē, noliegumu vai to nozīmības neatzīšanu.

Protams, eksistē dabas likumi, un to izpēte ir zinātnes uzdevums. Mēs daudz ko zinām par materiālo pasauli, bet vēl vairāk ir nezināmā. Skaidrs, ka tā ir zinātnē, kas meklē un agri vai vēlu atradīs atbildes uz šiem jautājumiem. Ir īpaša, lietojot metaforu, dievišķa sajūta, kas pārņem, skatoties Piena Celā un apzinoties, ka gaisma, kas mūs sasniedz, nāk no tālām zvaigznēm, kuras pieder tikai vienai

Dievam ir intīmi personīgas attiecības ar tiem, kas viņu noliedz.

necilai galaktikai. Aiz tās atrodas miriādes citu neiedomājami tālu galaktiku. Dažas no tām tikai veidojas, citas jau iet bojā. Tam nevajag reliģisku skaidrojumu. Šī īpašā sajūta rodas no mūsu zināšanu nepilnības, un to var mainīt tikai jaunas zināšanas, ko sniedz zinātnieki.

Zinātne var konstatēt to, kāda ir pasaule ap mums, bet tā nevar atbildēt uz jautājumu par šīs pasaules eksistences dzīļako jēgu. Vai tiešām viss noteikošais ir nejaušība vai tam ir kāda dzīļāka nozīme? Varbūt mūsu eksistencei tomēr ir kāds mērķis? Kāpēc un kādēl mēs dzīvojam dabas likumu noteiktajā pasaulei? Tas ir līdzīgi kā jautāt, kāda jēga ir skandarbā vai gleznā, kas liek mums aizkustinājumā kļūsēt. Dabaszīnātņem uz to atbildes nav un nevar būt. Protams, var apgalvot, ka arī šie ir zinātnes – humanitāro zinātņu, filozofijas un ētikas – jautājumi. Bet var pieņemt arī Rodžera Skrutona pozīciju – Dievam ir intīmi personīkas attiecības arī ar tiem, kas viņu noliedz. Mani, neesot reliģiozam, šī pozīcija uzrunā.

Un tomēr, ja mēs to jūtam, kāpēc nevēlamies par to runāt? Tiri racionāls

aspeks – nevēlēšanās asocietēs ar noteiktu cilvēku grupu un tolerances trūkums pret atšķirīgo. Piederēšanu kādai no krisīgajām konfesijām lielākā daļa mūsu sabiedrības respektē, bet arī tikai tad, ja tās izpausmes ir tā sacīt *normas robežas*. Nav daudz sabiedrībā pazīstamu cilvēku, kuri ne tikai svētkos, bet regulāri apmeklētu baznīcu un būtu aktīvi draudžu locekļi. Aizraušanos ar Austrumu reliģijām mēs jau asociējam ar zināmu ekscentriskumu un tā pa īstām *piedodam* vienīgi nedaudz dumpīgajiem māksliniekim. Vēl skeptiskāk raugāšanies uz cilvēkiem, kuri apmeklē psiholoanalītikus vai regulāri meditē. To jau mēs uzskatām gandrīz vai par garīgas nelīdzvarotības pazīmi.

Otrs aspeks, kādēl par šīm lietām izvairāmies runāt, ir vēl komplikētāks. Tas saistīts ar manis pieminēto cilvēka *būt* aspektu. Par būtību runājot, vienmēr grūti atrast pareizos vārdus un intuitīvi noformulējus priekšstatus un sajūtas ietērp teikumos, kas pareizi un atbilstoši parāda šo sajūtu būtību.

Mūsu priekšstati šajā *būt* sadaļā bieži vien veidojas jomā, ko dažkārt mēdz saukt par pasaules un mūsu vietas tajā iizzināšanas mistisko dabu. Te ir vēl viens gandrīz vai tabu vārds mūsu sabiedrībai – *misticisms*. Taču atkal tie ir vēsturiski radušies ierobežojumi, par ko *pieklājīgā* sabiedrībā runāt nevajadzētu.

Misticisms gan vēsturiski, gan mūsdienās ir joprojām eksistējoša forma, kā sajūtu un emociju limēni *uztvert* un *saprast* pasaulei ap mums. Rietumu zemēs visi zina par Svēto Terēzi no Avilas, kuras grāmatu *Dvēseles pils* joprojām lasa daudzi garīgos meklējumos esoši cilvēki pasaulei, lai gan tā sarakstīta 16. gadsimtā. Tas ir Asīzes Francisks, tas ir Jānis no Krusta un daudzi citi Rietumu pasaulei pazīstami mistiķi. Protams, mistiskā pasaules izpratne nebeidzas senos gadsimtos. Arī mūsdienās ir dzīļi mistiķi, piemēram, Ērika Fromma un tātad arī manas paaudzes cilvēku laikabiedrs Tomass Mertons.

Ir dažādi veidi, kā domāt par misticismu un mistisku pieeju pasaules izprāšanai. Vienotas definīcijas neeksistē. Taču arī mistisko pasaules uztveri var saprast kā procesu, kas, cita starpā izmanto arī noteiktas garīgas procedūras un tehnikas. Šī ar mistisko pasaules uztveri saistīta pieejā atbrīvo noteiktus pasaules uztveres aspektus, kas ļauj pasauli uztvert, sajust un līdz ar to iizzināt veidos, kas agrāk netika pat nojausti. Tas padara pasaules uztveri plašāku, pilnīgāku un ļauj mums sevi labāk apzināties šeit un tagad.

Man ļoti gribētos, lai par šīm lietām mēs sākam runāt ne tikai mākslinieci, bohemiskos saietos, ne tikai šaurā intīmu draugu lokā, bet daudz plašāk. ♀